

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
Факультет історії та філософії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор ОНУ імені І.І. Мечникова

Майя НІКОЛАЄВА

“ ” 2025 р.

ПРОГРАМА
атестаційного екзамену

Рівень вищої освіти:

Галузь знань:

Спеціальність:

Освітньо-професійна програма:

другий (магістерський)

03 «Гуманітарні науки»

034 «Культурологія»

Культурологія

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

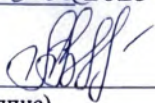
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет історії та філософії

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кафедра культурології

Програма затверджена на засіданні кафедри культурології

Протокол № 14 від 23 червня 2025 р.

В.О. завідувача кафедри

(підпис)

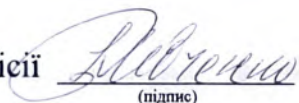
(Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)

(прізвище та ініціали)

Затверджено навчально-методичною комісією факультету історії та філософії

Протокол № 9 від 28 червня 2025 р.

Голова комісії

(підпис)

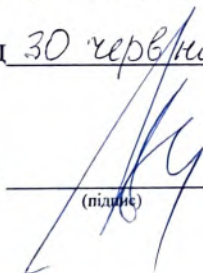
(Галина ЛЕВЧЕНКО)

(прізвище та ініціали)

Затверджено Вченою радою факультету історії та філософії

Протокол № 9 від 30 червня 2025 р.

Голова Вченої ради

(підпис)

(В'ячеслав КУШНІР)

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Зміст програми відображає основні курси, протягом яких вивчалися дисципліни другого (магістерського) рівня. До програми державного іспиту включені питання з курсів «Міжкультурна комунікація в сфері управління закладами культури», «Методика викладання культурології у закладі вищої освіти», «Основні культурологічні концепції в сучасній Україні», «Універсалії культури», «Методологічні концепції культурологічних досліджень», «Сучасні етнічні процеси», «Культура південно-західної України». Зміст програми насамперед базується на знаннях соціокультурних інститутів та практик, що забезпечують формування культурних норм та цінностей, способи їх втілення й використання. Зміст програми передбачає знання культурних процесів, явищ, станів та ознак, їх усвідомлення, інтерпретацію та моделювання. Ці культурологічні питання, в свою чергу, передбачають вільну орієнтацію здобувачів вищої освіти у системі наукових ідей, підходів, концепцій культури, а також впевнене володіння категоріально-понятійним апаратом культурології та його застосування до сучасних культурних подій та процесів.

Метою програми є забезпечення необхідного теоретичного рівня професійної підготовки здобувачів-магістрів. Іспит повинен відобразити уявлення студентів про культурні процеси, явища, стани та ознаки; їх усвідомлення, інтерпретацію та моделювання; соціокультурні інститути та практики, що забезпечують формування культурних норм та цінностей, способи їх втілення й використання. Крім того, студенти повинні володіти фундаментальними знаннями в сфері теорії культури та соціокультурного менеджменту, орієнтованих на науково-дослідний, експертний, культурно-просвітницький та педагогічний види професійної діяльності.

Атестаційний екзаме́н (іспит) – форма атестації здобувачів вищої освіти, що проводиться з метою перевірки рівня досягнень навчання здобувачів вищої освіти відповідно до отриманих ними знань, умінь та інших компетентностей відповідно до певної освітньої програми.

Компетентності здобувачів зі спеціальності 034 «Культурологія» другого(магістерського) рівня вищої освіти:

Інтегральна: здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності: ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Фахові компетентності: ФК01. Усвідомлення взаємозв'язку культурних текстів та контекстів. ФК02. Здатність до оцінювання та аналізу інформації у процесі реалізації професійної діяльності. ФК03. Здатність виявляти культурні потреби суспільства та його окремих груп, визначати шляхи їх задоволення, забезпечувати культурні права і свободи людини. ФК05. Здатність до ефективної взаємодії з представниками інших професій, а також до залучення до розв'язання проблем культури представників громадськості. ФК06. Здатність критично осмислювати історичні здобутки та новітні досягнення культури. ФК07. Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних культурних регіонів, художньої та візуальної культури. ФК08. Здатність організовувати роботу та здійснювати керівництво закладами культури, а також відповідними структурними підрозділами підприємств і установ, враховуючи економічні, законодавчі й етичні аспекти. ФК09. Здатність до розв'язання актуальних проблем культури з урахуванням особливостей міжкультурної комунікації та ширшого контексту відповідних проблем. ФК10. Здатність здійснювати експертизу культурних об'єктів та культурних процесів, їх критичний аналіз із застосуванням сучасних методів культурології.

Програмні результати навчання здобувачів зі спеціальності 034 «Культурологія» другого(магістерського) рівня вищої освіти: ПРН1. Розуміти специфіку та особливості реалізації культурних ідей, образів, та смислів, а також критично оцінювати можливості їхньої інтерпретації для розв'язання суспільно-значимих проблем. ПРН2. Аналізувати текстові та візуальні джерела інформації щодо культурних явищ та процесів, верифікувати інформацію у відповідності до професійних задач. ПРН3. Аналізувати культурні права та свободи людини, форми та механізми їхньої ідентифікації, інкультурації, культурної

адаптації з врахуванням регіональної специфіки. ПРН4. Популяризувати професію культуролога, дотримуючись етичних принципів. ПРН6. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення професійних питань, презентації результатів досліджень та проєктів. ПРН7. Оцінювати історичні здобутки та новітні досягнення культурології. ПРН13. Здійснювати експертну оцінку культурних творів, послуг та благ, культурних практик, культурно-мистецьких та дозвілєвих проєктів.

Програмні питання державного іспиту складені так, що студенти повинні у ході відповіді довести здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та здійснення соціокультурних інновацій. Таким чином, завданням програми є систематизація усіх знань, отриманих здобувачами-магістрами, перевірка засвоєних ними протягом навчання у закладі вищої освіти програмних результатів навчання.

У переліку літератури основна увага приділяється навчальним виданням, які є найкориснішими з точки зору засвоєння змісту певних тем або підтем, а також виданням монографічного типу, що в найповнішій формі висвітлюють зміст заявлених у відповідних темах проблем.

Порядок створення, організації та роботи Екзаменаційної комісії регламентується «Положенням про організацію освітнього процесу в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова» (від 30.08.2022 р.) та «Положенням про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова та відокремленому структурному підрозділі «Фаховий коледж ОНУ імені І. І. Мечникова»» (від 25.10.2022 р.)

Програма атестаційного іспиту для другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 034 Культурологія

«Міжкультурна комунікація в сфері управління закладами культури»

Тема 1. Соціокультурні аспекти комунікації

Поняття комунікації і її роль в концепції культури. Співвідношення понять «комунікація» та «спілкування». Цілі комунікації та людські потреби. Вплив сучасної соціокультурної ситуації на процес комунікації.

Становлення та розвиток МКК в США та Європі. Типи МКК (міжетнічна комунікація, контркультурна комунікація, комунікація між соціальними класами та групами, комунікація між представниками різних демографічних груп). Джерела та механізми динаміки культури (інновації, звертання до культурного спадку, запозичення, культурна дифузія).

Фактори, що впливають на поведінку в процесі МКК. Симпатія та емпатія. Поняття «чужого» та етноцентризм. Ксеноцентризм та культурний релятивізм. Сутність та формування культурної ідентичності.

Тема 2. Елементи культурного простору та їх роль в процесі міжкультурної комунікації

Особливості процесу інкультурації та соціалізації. Вплив оточуючого середовища на інкультурацію. Психологічні механізми інкультурації (імітація, ідентифікація, сором, вина). Сутність культурних цінностей та їх місце в міжкультурній комунікації. Культурні норми (звичаї, традиції, обряди, правові норми, норми моралі).

Тема 3. Соціально-психологічні аспекти міжкультурної комунікації

Поняття успішної комунікації. Афективне навантаження учасників між культурної комунікації та її залежність від культурної дистанції. Стрес та невпевненість, пов'язані з міжкультурною комунікацією. Теорія редукції невпевненості.

Поняття та сутність стереотипу. Функції стереотипів. Поняття і сутність забобонів. Механізм формування забобонів. Типи забобонів. Проблеми коректування та зміни забобонів. Аксіоми міжкультурної комунікації.

Тема 4. Українська культура в контексті міжкультурної комунікації та в системі управління закладами культури

Організаційно-управлінська структура культурної сфери в Україні. Організаційний та управлінський аспекти культурної діяльності. Тенденції розвитку культурної сфери на

сучасному етапі.

Управління культурно-освітньою (музеї, бібліотеки), дозвіллевою (клуби, центри дозвілля, парки культури, зоопарки) сферами; сферами виконавського мистецтва(театри) та кінематографії.

Система управління закладами культури: основні принципи функціонування та реалізації. Основні типи та форми закладів культури.

Фактори формування української культури: географічні, історичні, релігійні. Цінності української культури. Українці в міжкультурних контактах. Стереотипні уявлення про українців у Європі. Особливості вербальної та невербальної комунікації в українській культурі.

Тема 5. Теоретичні та методологічні основи міжкультурної комунікації

Методи вивчення культурних систем та міжкультурних ситуацій (функціональний підхід, інтерпретуючий підхід, критичний підхід, метод біографічної рефлексії, метод інтерактивного моделювання, метод рольових ігор, метод самооцінки, метод симуляції).

Теорії міжкультурної комунікації (теорія адаптації Я.Кіма, теорія координованого управління значенням та теорія правил, конструктивістська теорія, теорія соціальних категорій та обставин, теорія конфліктів). Категоризація культури по Е. Холлу: концепція «культурної граматики». Категоризація культури по Г. Хофстеде: концепція «ментальних програм».

Тема 6. Практика міжкультурної комунікації та освоєння іншої культури

Аккультурація як освоєння іншої культури. Поняття та сутність аккультурації. Основні форми аккультурації (асиміляція, сепарація, маргіналізація, інтеграція). Аккультурація як комунікація.

Поняття культурного шоку та його симптоми. Механізм розвитку культурного шоку. Фактори, що впливають на культурний шок. Модель освоєння іншої культури М. Бенета (етноцентристські та етнорелятивістські етапи).

Тема 7. Культурні сенси вербальної та невербальної комунікації

Вербальна комунікація. Мова як елемент культури. Гіпотеза Сепіра – Уорфа. Основні постулати вербальної міжкультурної комунікації. Невербальна комунікація та її специфіка. Елементи невербальної комунікації (кінетика, тактильна поведінка, проксеміка, хронеміка). Паравербальна комунікація.

Тема 8. Особливості міжкультурної комунікації з представниками Сполучених Штатів Америки та європейських країн

Історія становлення американської нації. Північно-східні штати Америки. Південно-східні та південні штати: особливості комунікації. Далекий захід та тихоокеанське узбережжя Америки. Американський спосіб життя. Риси національного характеру.

Англія: характер нації. Англійський етикет та мова спілкування. Любов до дому, саду та домашнім тваринам. Спартанське відношення до виховання дітей.

Особливості німецького національного характеру. Побут та повсякденне життя німців.

Шведи, датчани, норвежці, фіни, голландці, швейцарці: особливості національного характеру та менталітету.

Риси національного характеру французів. Ораторське мистецтво, почуття гумору, дотепність. Спосіб життя французів. Діловий стиль нації. Улюблені місця відпочинку.

Італія – достойна спадкоємиця античної цивілізації. Музей під відкритим небом. Давність та сучасність.

Національно-психологічні особливості іспанців. Історико-географічний ландшафт. Церемоніал звернень та контактів.

Тема 9. Особливості міжкультурної комунікації з представниками Японії та Китаю

Японія: роль релігії в формуванні характеру нації. Мова спілкування. Мистецтво та побут. Роль чоловіка та жінки в японській родині. «Амає» - почуття сорому. Японський діловий стиль.

Китай – піднебесна імперія. Велика етнічна сім'я. Конфуціанство, даосизм, буддизм.

Національна гордість китайців. Особливості національного характеру. Етикет та діловий стиль.

Тема 10. Особливості міжкультурної комунікації з представниками Ізраїлю, Єгипту, Таїланду, Малайзії. Особливості мусульманської культури

Ізраїль: трагічна історія єврейського народу. Характер нації. Мовні особливості та антропоніміка у євреїв.

Особливості спілкування з представниками єгипетської культури, таїландської та малайзійської. Світ мусульман: особливості способу життя та спілкування. Побут та спілкування.

Методика викладання культурології у закладі вищої освіти

Тема 1. Предмет, мета, методи дослідження «Методики викладання культурології у закладі вищої освіти»

Предмет та завдання навчальної дисципліни. Поняття методичної роботи та методики викладання культурології. Її роль у навчальному процесі. Зв'язок методики викладання культурології з педагогікою. Основні принципи педагогіки як науки про освіту, виховання та навчання людини. Науковість, логічність, доказовість, зв'язок теорії з практикою, ясність та жвавість викладання, урахування особливостей аудиторії. Предмет методики викладання культурології. Закономірності викладання та вивчення науки. Основні категорії методики викладання культурології у закладі вищої освіти. Форми та методи, прийоми та засоби викладання. Функції методики викладання культурології. Співвідношення понять знання, уміння та здібностей.

Тема 2. Організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу у вищій школі

Закон про освіту. Навчально-методичний комплекс дисципліни як найважливіша складова програми спеціальності, засіб підвищення якості учбового процесу. Склад навчально-методичного комплексу дисципліни та його зміст. Ознайомлення зі структурою і змістом освітньо-професійної програми «Культурологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 034 Культурологія (на прикладі ОПП, за якою навчаються здобувачі). Аналіз типових ОПП. Ознайомлення зі змістом і структурою робочих програм навчальної дисципліни. Розробка авторської робочої програми з культурологічних дисциплін.

Методичні матеріали: підручники, навчально-методичні посібники, опорні конспекти лекцій, методички до курсу, інструктивно-методичні матеріали до практичних, семінарських і лабораторних занять, до проведення ділових ігор і розв'язання ситуаційних задач, до самостійної роботи, до роботи з тестами, підготовки до іспитів, з виконання і захисту курсових та кваліфікаційних робіт.

Тема 3. Методика підготовки й проведення лекційних занять із культурологічних дисциплін у закладі вищої освіти

Місце та роль лекції у навчальному процесі. Історія розвитку лекційної форми навчання. Переваги та обмеженості лекційного курсу. Функції лекції: інформаційна, загальноосвітня, світоглядна, логіко-методологічна та методична. Види лекцій: програмна, проблемна, оглядова, настановча. Методика підготовки та читання лекції. Етапи роботи – добір матеріалу, розробка плану й змісту лекційного заняття, аналіз та відбір матеріалів, оформлення конспекту лекції, підбір додаткових прийомів. Стиль викладення матеріалу. Способи внутрішньої мотивації студентів на першій лекції. Сприймання та засвоєння студентами інформації викладача на лекції. Особливості прийомів, що допомагають лектору акцентувати увагу слухачів. Логічні основи методики викладання культурології. Психологічні основи методики викладання культурології. Зовнішні прийоми, що впливають на процес освіти. Голос, інтонації, жести, стиль проведення лекції.

Тема 4. Методика організації і проведення семінарських занять із культурологічних дисциплін у вищих навчальних закладах

Місце та роль семінарських занять у навчальному процесі. Призначення та функції семінарського заняття. Різновиди та функції семінарських занять: розвернута бесіда за

планом, доповіді та їх обговорення, семінар-опитування, обговорення письмових робіт, теоретична конференція, письмова контрольна робота, ролева гра, семінар – «прес-конференція». Роль і місце гри у семінарському занятті. Різновиди і форми гри, що використовуються на семінарських заняттях з культурологічних дисциплін: від сюжетно-рольових до інтелектуально-пізнавальних, від народних до комп'ютерних. Розробка плану й змісту семінарського заняття з культурологічних дисциплін. Методика організації дискусії у процесі семінарського заняття з культурологічних дисциплін. Оформлення методичних рекомендацій до семінарського заняття з культурологічних дисциплін.

Тема 5. Методика організації і проведення практичних занять із культурологічних дисциплін у вищих навчальних закладах

Поява практичної форми занять і еволюція в межах європейської освітньої традиції. Дидактичні цілі та функції практичних занять. Основні різновиди практичних занять. Розробка плану й змісту практичного заняття з культурологічних дисциплін. Оформлення методичних рекомендацій до практичних занять з культурологічних дисциплін.

Традиційні та інноваційні практичні заняття у вищій школі. Вимоги до підготовки викладача. Діалогічність як основа успіху практичних занять. Використання на практичних заняттях сучасних інноваційних технологій. Фактори, що сприяють виникненню та формуванню інтересу студентів до змісту практичних занять. Проблемні запитання як спосіб активізації пізнавальної активності студентів на практичному занятті. Умови успішного використання ситуативного методу на практичних заняттях.

Тема 6. Методика організації і керування самостійною роботою студента

Самостійна робота студента у широкому та вузькому смислі слова. Самостійна робота студента на лекції: як слухати та записувати лекцію, вміння творчо осмислювати матеріал лекції, виокремлювати суттєве від другорядного, вміння узагальнювати та систематизувати матеріал, встановлювати логічний зв'язок з наступною лекцією. Робота з конспектом лекції. Самостійна робота при підготовці до семінарського заняття. Збирання матеріалу, обробка матеріалу, читання та конспектування літератури, оформлення цитат, відповідно до вимог академічної доброчесності. Укладання конспекту виступу на занятті. Самостійна робота як окремий жанр та форма засвоєння матеріалу. Методичне забезпечення і контроль викладачем самостійної роботи студента. Забезпечення самоконтролю студентом при підготовці до аудиторних занять. Робота студентів над написанням курсових та дипломних робіт. Етапи роботи, зміст, підсумки.

Форми роботи для активізації самостійної роботи студентів. Консультації, колоквіуми, контрольні та самостійні роботи. Консультації та їх організація. Групові та індивідуальні, попередні, підсумкові (передекзаменаційні). Колоквіуми: групові та індивідуальні. Колоквіуми по темах, що виносяться на самостійне вивчення. Колоквіуми для обговорення окремих проблем та розділів науки. Колоквіуми-співбесіди із боржниками.

Тема 7. Методи організації та форми контролю у процесі викладання культурології у закладі вищої освіти

Основні форми контролю знань. Сучасні системи оцінювання знань. Форми поточного контролю знань. Усні та письмові форми контролю.

Залік як елемент педагогічного процесу та форма контролю засвоєння матеріалу. Види і форми проведення заліків. Відмінність заліків від іспитів. Особливості підготовки до заліку. Іспит як завершальний етап вивчення матеріалу курсу. Значення іспиту для систематизації всього навчального матеріалу та цілісності його засвоєння. Види іспитів: вступні та кваліфікаційні (підсумкові). Форми іспитів: письмові або усні, по білетах, без білетів, з підготовкою одного питання раніше, із використанням конспектів, без будь-яких допоміжних засобів. Особливості підготовки до іспиту. Виразність, культура мовлення та вільне володіння змістом екзаменаційного завдання.

Застосування рейтингової методики оцінки знань. Тестування – паперове, комп'ютерне, централізоване з використанням Інтернету. Підготовка до екзамену викладача. Лаконічність і логічність викладу знань у тестах. Складання основних та додаткових питань, білетів, проведення консультацій, оголошення процедури екзамену. Диференційований підхід до студентів на екзамені із врахуванням їх поточної роботи та успішності. Проблема

визначення оцінки, її критерії. Критерії оцінювання ефективності знань як метод навчання у закладі вищої освіти. Студентські творчі проекти, презентації як засіб професійного самовдосконалення. Форма контролю залікова робота та відповідність змісту навчальній програмі, науковість.

Тема 8. Формування культурологічних уявлень та понять у процесі викладання культурології

Місце культурології в системі гуманітарних дисциплін (культурологія і етнологія, культурологія та соціологія, культурологія та фольклористика, культурологія та антропологія). Інтегративність культурології. Специфіка її об'єкта і предмета, основних розділів. Пізнання феноменів культури і культурологічного процесу. Фундаментальні проблеми теорії і методології культури. Аналіз досвіду історії світової культури. Основні форми і типи культури. Основні сучасні культурологічні школи, напрямки і теорії. Основні етапи розвитку української і зарубіжної культури. Підходи та особливості культурологічних досліджень. Традиції та особливості вивчення культурології у країнах Європи та Україні. Основні культурно-історичні центри, регіони світу. Особливості функціонування культури у сучасному суспільстві.

Тема 9. Формування професійних навичок у студентів в процесі викладання культурології

Принципи організації та проведення науково-освітніх гуртків, секцій, робочих груп по дослідженню визначених проблем. Методика підготовки наукової доповіді на конференції. Методика підготовки роботи до публікації. Керівництво курсовими та кваліфікаційними (дипломними) роботами. Проблема вибору теми, планування етапів роботи, завершення та оцінка. Процедура захисту кваліфікаційної (дипломної) роботи як завершення одного етапу та вступ у наступний етап освіти. Проблема визначення оцінки, її критерії. Фактори визначення оцінки: повнота і всебічність відповіді, фактична точність, демонстрація розуміння, знання вміння та їх ступінь. Додаткові питання. Методика проведення та перездачі іспиту.

Основні та допоміжні засоби у викладанні культурологічних дисциплін. Бібліотечні фонди та інформаційні технології, Інтернет-ресурси у викладанні культурології. Допоміжні технічні засоби навчання та їх роль у навчальному процесі. Ілюстративні матеріали та засоби наочності, плакати, репродукції, фотографії, каталоги музеїв, слайди. Використання телебачення, відеофільмів, аудіо-записів, мультимедійних проєкторів. Використання художньої літератури та витворів мистецтва у викладанні культурологічних дисциплін.

Тема 10. Формування творчої особистості майбутнього фахівця

Основні напрямки роботи кафедри як навчально-наукового структурного підрозділу закладу вищої освіти. Основна методична документація на кафедрі, її перелік та змістовний аналіз. Забезпечення освітнього процесу. Робота навчально-методичних комісій, секцій, об'єднань, лабораторій при кафедрі. Виховна робота зі студентами на кафедрі. Наукове керівництво студентами, рекомендації та характеристики студента.

«Основні культурологічні концепції в сучасній Україні»

Тема 1. Сучасна культура як проблемне поле

Культурологічні концепції як спосіб розгляду і пояснення культури як специфічного феномену або будь-якого культурного явища чи процесу. Поняття «культурологічна концепція» та «культурологічна парадигма». Структура культурологічної концепції. Основні культурологічні концепції в системі культурологічного знання.

Тенденції розвитку (пост)індустріального суспільства і світ сучасності.

Постіндустріальне суспільство і культура постмодерну. Нова конфігурація суб'єкта і розширення можливостей людського сприйняття. Парадигма біополітики в культурі. Концепція «суспільства спектаклю». Культура індивідуалізму.

Формування нової візуальної культури і основні тенденції її розвитку.

Тема 2. Глобалізація як концепція й процес. Вплив глобалізації на сучасні культурні стратегії

Глобалізація як системне явище. Передумови та властивості макроконтексту, в надрах

якого зароджувалася і розвивалася глобалізація. Глобальне і локальне в культурі. Культурний універсалізм і культурний партикуляризм. Культурні універсалії. Масова культура як головний елемент глобалізації культури. Співвідношення глобалізації та культури. Взаємопроникнення локальних культурних форм і формування нових більш глобальних культурних утворень. Релігія і глобалізація.

Мистецтво та глобалізаційні процеси. Ідея цілісності, універсальності як культурний ідеал в історичному досвіді самосвідомості культури. Ідея мультикультуралізму як забезпечення умов та механізмів для вільного вираження різноманітного культурного досвіду різних етнонаціональних і регіональних суб'єктів у рамках єдиного простору їх економічної, політичної, інформаційної інтеграції. Культурне різноманіття і проблема мультикультуралізму. Субкультура в умовах глобалізації. Формування нового типу особистості. Становлення нових форм художньої діяльності.

Глобалізація і доля національних культур. Новітні уявлення про мету людського (гуманітарного) розвитку та роль культури в ньому. Глибокі трансформаційні процеси в Україні в умовах сучасної глобалізації. Мультикультурність як потенціал для збагачення культурного капіталу сучасної України, головні стратегічні пріоритети державної політики в культурній сфері.

Глобалізація і антиглобалізм. Дискусія між концепцією конфлікту цивілізацій (С. Хантінгтон) і культурним космополітизмом. (У. Бек). Основні форми глобалізації: діалог, комунікація, гомогенізація, гібридизація (А.Пейтерс) и др. Концепція культурної глобалізації (Р. Робертсон). Поняття і місце глобалізації в міжцивілізаційному процесі. Культурні аспекти глобалізації (П.Бергер). Процеси глобалізації і локалізації культури.

Феномен глобалізації і перетворення культури в глобальну проблему сучасності. Тотальність змін в соціокультурній сфері в епоху постмодернізму. Цілі і методи прогнозування глобальних процесів культурного розвитку в світовому співтоваристві ХХІ століття. Світовий порядок ХХІ століття і формування глобального простору культури. Становлення культури антропоцентричного типу. Культура як головна інтегративна сила розвитку людства на рубежі ХХ і ХХІ ст.. Культурні відмінності в епоху глобалізації.

Тема 3. «Повороти» в культурі. Сучасний мистецький простір

Iconic turn, pictorial turn, imagic turn, visual turn etc. Феномен повороту в культурі ХХ століття.

Метафора повороту як нова форма самовизначення культури. Воля к повороту як реалізація проекту на радикальний розрив з пануючою традицією.

Культурний поворот» як трансформація теорій, що проявляє в формуванні міждисциплінарних досліджень. Зміни дослідного фокусу в науках про культуру - «культурні повороти» (Д. Бахман-Медик): інтерпретативний, перформативний, рефлексивний, постколоніальний, перекладацький, просторовий і іконічний. Контекст виникнення, основні теоретичні установки і аналітичні категорії даних теоретичних трансформацій. Концептуальні взаємозв'язки і перетини між «поворотами», перспективи їх розвитку. Антропологія в ХХІ столітті та її пізнавальні можливості.

«Постпостмодернізм» як універсум теорій, які пояснюють нову культурну логіку. Дебати про грані постпостмодернізму в ХХІ ст.

Топологічна рефлексія як методологічна основа дослідження актуальних явищ сучасної культури.

Дослідження улаштування культурної пам'яті і складної механіки культурних змін.

Людина і тварина: нові повороти старих дискусій. Права тварин після «смерті людини». Проблема «подолання людини». «Постлюдина», «пост людство». Сучасне розуміння тези про людську винятковість. Наслідки відмови від людської винятковості для розуміння культури.

Проблематизація мистецтва в сучасній культурі. «Класичне» і «сучасне» стосовно мистецтва. Глобальні трансформації, пережиті мистецтвом: мережева парадигма, перформативний поворот, програми переписування. Втрати мистецтвом своїх кордонів, заміщення мистецтва арт-практикою, роботою з об'єктами самої дійсності. Новий художній досвід. Формування нового смаку. Художня творчість як сфера подолання стереотипів

сприйняття і мислення. Майбутнє художнього музею: музей як творча лабораторія.

Тема 4. Основні риси сучасності та принципи її дослідження

Періодизації сучасності. Модерн - Модернізм – Постмодернізм – Метамодернізм.

Поняття часу в гуманітарних науках сьогодні. Філософські концепції сучасності. Експлікація значення терміну «сучасне» в дослідженнях Дж. Агамбена, Б. Вальденфельса, Х.У. Гумбрехта, Ф. Джеймсона, П. Осборна, В.О. Подороги, П. Слотердайка, В. Вельша, П. Гілена.

Множинність сучасностей (окремі сучасності), об'єднаних поняттям «сучасне», проекція сучасності як завдання, що потребує виконання. «Сучасність» як завдання для людини встановлення зв'язків всередині теперішнього. Сучасне як екзистенціальна єдність присутності, фактично роз'єднаної. Сучасне як антагоністична єдність персональних і соціальних часів, соціальних просторів. Фіктивна спів-присутність множинності часів. Утопічний характер сучасного. Поняття сучасного як важливий дослідницький інструмент, умова історичної осяжності соціального досвіду. «Теперішнє» як конструкція, похідна від рефлексії сучасного.

Життя в новій конструкції часовості з «новим широким теперішнім» (Х.У. Гумбрехт): шанси та ризики.

Тема 5. Медіареальність - найважливіша локація сучасного досвіду

Медіа реальність як реальність всіх, а не для всіх, як функція жити разом, на новому етапі взаємовідношень людини та природи. Дослідження М. Маклюєна, Н. Лумана, Н. Больца, Д. Кампера, В. Флюссра про конфігурації медіа реальності. Реалізація медіа реальності через різноманітні культурні практики.

Цифровізація або дигіталізація. Нові медіа та їх важливі характеристики: іммерсія (immersion), інтерактивність; необмежений діапазон контенту і глобальний характер комунікації.

Нова медіальна культура та способи існування людини. Вплив сучасної медіа реальності на зміни людського сприйняття. Нові форми чуттєвого і текстуального досвіду, нового досвіду індивідуального і соціального сприйняття часу і простору, нової конфігурації відносин тілесності і технологій та ін. Безпрецедентне розширення людських почуттів. «Час синтетичного зору» (П. Вірільо), автоматизація сприйняття та здатність розуміння. Криза сенсу, проблеми із засвоєнням і аналізом глибинної інформації. Екран як «технологічний протез».

Проблема досягнення свободи в якісно новому середовищі. Різноманіття культур в глобальному медіапросторі і пошук нової ідентичності. Медіафілософія, теорія вільного використання медіа та виявлення умови можливості бути не агентом саморозвитку медіа, а їх суб'єктом. Оптимізування процесу формування ідентичності особистості шляхом взаємодії медіафілософії і медіапрактики.

Тема 6. Біоетична концепція. Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні

Історичні корені біоетики. Епістемологія та етико-культурні корені біоетики. Філософські основи біоетики. Сфери та напрями біоетики. Право на життя від моменту запліднення. Біоетична концепція демографії. Проблеми абортів. Біоетична концепція охорони життя людини. Проблеми допоміжних репродуктивних технологій та їх альтернатива – нанотехнології.

Біоетична неприпустимість продукування та використання живих людських ембріонів для отримання стовбурових клітин. Шлях до можливості клонування людини – знецінення гідності людського розмноження та ембріону.

Основи біобезпеки. Біоетика і трансплантація органів. Ксенотрансплантація з точки зору біоетики. Аргументи біоетики проти можливості клонування людини. Критерії етичної дозволених. Поводження з ГМО в контексті забезпечення біологічної та генетичної безпеки. Проблеми нанобезпеки в контексті біоетики. Людина і довкілля.

Стан і перспективи розвитку біоетики в Україні. Вплив біоетики на ефективність діяльності органів та установ системи охорони здоров'я України. Біоетичний аспект боротьби з алкоголізмом. Тютюнозалежність як проблема біоетики. Проблема профілактики наркоманії та реабілітації і ресоціалізації наркозалежних. Профілактика СНІДу та лікування

хворих на СНІД в контексті біоетики.

Тема 7. Становлення української культурологічної думки

Українська культура як цілісна система. Її роль у формуванні національної свідомості, духовному відродженні, консолідації українського народу. Українська культурологічна думка та її зв'язок з загальним розвитком знань про культуру. Формування українських концепцій під впливом відомих західноєвропейських культурологічних концепцій та на основі самобутніх ідей. Українська культурологічна наука як історія культури.

Розвиток інтелектуальної традиції в давній Русі (митрополити Київські Іларіон і Клим Смолятич, князь Володимир Мономах). Боротьба за збереження національної культури як провідна ідея творчості письменників-полемістів і діячів братських шкіл у XVI–XVII ст. (І. Вишенський, К.-Т. Ставровецький, С. і Л. Зизанії). Петро Могила і культурологічна думка в Києво-Могилянській академії (Т. Прокопович, Г. Кониський). Символічна концепція культури у філософії Г. Сковороди.

Тема 8. Культурологічна проблематика в українській теоретичній думці XIX – XX ст.

Українські вчені і ряд оригінальних концепцій культури. Самоцінність національної культури та її взаємозв'язку з культурами інших народів. Погляди на культуру М. Максимовича, М. Костомарова, П. Куліша, М. Гулака, М. Білозерського, Т. Шевченка. Культурологічна концепція М. Драгоманова. «Філософія серця» П. Юркевича і «філософія мови» О. Потебні, їх культурологічне значення. Культурологічна концепція І. Франка: розробка цілісної концепції української культури.

Перша половина XX ст.: праці М. Грушевського, В. Липинського, М. Петрова, І. Огієнка, І. Крип'якевича, Д. Донцова. Концепція «азіатського ренесансу культури» М. Хвильового. Культурологічні погляди Д. Яворницького.

Культурологічні теорії в українській суспільній думці: Є. Маланюк, І. Мірчук, В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, В. Липинський, О. Ольжич, М. Хвильовий, І. Огієнко.

Етноестетичні виміри культурологічної концепції Є. Маланюка. Історіософія Є. Маланюка.

Особливості концепції державотворення в поглядах М. Грушевського. Загальна характеристика концепції держави за М. Грушевським. Значення поглядів М. Грушевського для подальшого розвитку державотворення в Україні.

Екзистенційний дискурс у творчості В. Винниченка. Щастя в етичній концепції «конкордизму» В. Винниченка. Сутність розуміння за Винниченком щастя, погодженості людини і природи, природоцентричності екологічної свідомості людини. В. Винниченко та його державно-політична концепція.

Культурологічне вчення В. Липинського. Традиція як основа буття кожної культури в його інтерпретації. Принцип динамічності в розвитку культури. Сутність буття аристократії за В. Липинським. Порівняльна характеристика поняття аристократії В. Липинського з поняттям «творчої меншості», яка оголошується носієм «життєвого пориву» і відповідає на історичні «заклики» у А. Тойнбі. Слово та його значення у формуванні культури в концепції В. Липинського.

Культурологічні ідеї Д. Донцова. Наближення ідей Д. Донцова до вчень представників «філософії життя».

Культурологічні дослідження в повоєнні роки: Д. Чижевський, Д. Антонович, Д. Дорошенко, Я. Ярема, І. Мірчук, О. Кульчицький, Є. Маланюк, В. Янів, М. Шлемкевич, В. Лісовий.

І. Мірчук про критерії розрізнення і культури і цивілізації. Поняття культури у концепції І. Мірчука.

Тема 9. Українські культурологічні теорії на сучасному постмодерному полі

Актуальність культурологічних проблем у сучасних розвідках українських дослідників: М. Семчишина, В. Горського, М. Поповича, С. Кримського, В. Скуратівського, В. Овсійчука, В. Смоля, Я. Ісаєвича.

Вілен Горський, Сергій Кримський, Мирослав Попович, Микола Гончаренко, які й за

умов ідеологічного догматизму радянської доби знаходили можливість виборювати більший чи менший простір для незалежної думки.

Стаття Віктора Малахова «Чому я не постмодерніст».

Василь Лісовий «Культура. Ідеологія. Політика» – філософська інтерпретація взаємодії цих трьох сфер національного буття.

Культурологічні роздуми Оксани Забужко. («Дві культури», «Філософія української ідеї та європейський контекст. Франківський період», «Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу», «З мапи книг і людей»).

Універсалії культури

Тема 1. Поняття «універсалії культури»

Характеристика універсальності як філософського принципу пізнання світу. Універсалії культури як загальнолюдська репрезентація культурного досвіду й діяльності. Універсалії як символічне відбиття культурного досвіду в образно-світоглядних конструкціях, цінностях мови, мистецтва й словесності.

«Універсалії культури» як онтологічні та екзистенціальні константи людського побутування, сумарний аксіоматичний внутрішній досвід. «Універсалії цивілізації» як певне коло понять, у яких визначені підсумки технічної діяльності і її продукти. Антропологічні та культурологічні основи формування культурних універсалів.

Тема 2. Генезис уявлень про універсалії культури

Загальний генезис універсалій і їхній зв'язок із центральними опозиціями міфу: «життя-смерть», «верх-низ» і ін. Генезис універсалів і первісний досвід структурування Космосу, установлення систем терміна споріднення, семантикою ім'я, ритуально-магічною практикою, з першими заборонами (на інцест й т.п.) і першими трофеями культури (дарунки Прометея: одяг, вогонь, число).

Шляхи пошуку універсальних рис культури з народженням науки філософії історії (Вольтер, Й.-Г. Гердер). Універсальні риси культури в міфологічних поглядах німецьких романтиків, у дослідженнях антропології й етнографії, у психоаналізі, соціальній психології, математичній теорії ігор (теорію конфлікту).

Проблема універсалів культури в посткласичних дослідженнях.

Народження поняття «людство» і з'ясування структурно-естетичного початку єдності світової культури. Нові аспекти загальної теорії культури у філософії діалогу, трактування ноосфери й екологічній проблематиці.

Тема 3. Універсалії культури як фундаментальні категорії картини миру

Класифікація універсалів культури та її особливості.

Перший міфопоетичний ряд універсалій: елементи космосу, ближній світ предметів, природна органіка в її просторово-тимчасовій хроматичній визначеності.

Другий ряд: універсалії термінів споріднення в широкому змісті, найдавніші «метафори» артефактів, екзистенційні ситуації, границі станів або їхніх слідів.

Третій ряд: вершина «піраміди» універсалій: список видів діяльності. Гра як культурно-історична імплікація всіх видів діяльності.

Культурні універсалії як вічні онтологічні й екзистенційні константи людського буття, сумарна аксіоматика внутрішнього досвіду.

Культурні універсалії як апріорна спадщина культурної пам'яті, проєктивна визначальна робота механізмів духовного спадкоємства, новаторства й палінгенезу. Наслідки роботи цього «механізму» у режимі катастрофи: міфологія культури (наслідування неактуального минулого й т.п.), патологія культури (експлуатація архаїчної семантики «крові» і «грунту» в ідеології расизму й фашизму).

Тема 4. Універсалії культури та універсалії цивілізації

Визначення поняття «універсалії цивілізації». Універсалії цивілізації як коло понять, у яких визначені підсумки технологічної діяльності.

Відмінність між універсаліями культури та універсаліями цивілізації. Універсалії цивілізації мають псевдо-екзистенційний характер і знаменують кількість прогресу, а не глибинні якості історичного життя. В універсалії цивілізації людини виступає як суб'єкт

інтенції самозбереження, а не генератор духовних цінностей.

Опізнавально-атрибутивний зміст цивілізації й складність опису їх як стійких структур.

Протиставлення поняття «цивілізація» і поняття «варварство» у повсякденній свідомості. Критичне осмислення цивілізації. Універсальні новинки сучасної цивілізації (авто, телефон, бомба, наркобізнес, телевізор, комп'ютер) як джерела погрози.

Погрішності в описі циклічних фаз розвитку людства (Гесіод, Дж. Віко, Й.-Г. Гердер, Г. Гегель, О. Конт, О. Шпенглер, А. Тойнбі, К. Ясперс) як потоки еволюції. Продуктивні спроби розмежування культури й цивілізації і їх універсалій у сучасній філософії техніки (Франкфуртська школа).

Тема 5. Універсалії культури й універсальна модель культури

Універсальна модель культури як концепція єдиного плану побудови культури, сформульована в антропології як результат розробки порівняльного методу. Універсальна модель як теоретичне узагальнення та виділення повторюваних рис, названих загальними, на основі конкретних прикладних досліджень (аналізу більше 600 культур).

Концепція Л. Моргана й Г. Спенсера як перший етап у виявленні границь універсальної моделі культури.

Концепції цілісного уявлення про феномен універсальної моделі культури на стику антропології й психології. Виділення з культурної розмаїтості універсальних елементів, загальних для всіх відомих культур – універсалій культури. До їхнього числа були віднесені: віковий розподіл, календар, організація суспільства, система споріднення, готування їжі, спільна праця й поділ праці, декоративне мистецтво, освіта, етика, свята, фольклор, табу, похоронні ритуали, ігри, житлове будівництво, імена, релігійні культи й т.д.

Антропологічні й психологічні концепції про подібність і розходження культур. Універсальні риси як прояв подібності класифікацій, а не ідентичності. Класифікації універсалій за принципом реакції людського організму на різноманітні стимули й умови життя.

Тема 6. Знаково-символічні компоненти культури

Класифікація основних компонентів системи культури й виділення відповідних універсальних елементів: знаково-символічного, ціннісно-пізнавального, синтетичного.

Знаково-символічний компонент культури як знання, сформульовані в певних поняттях, представлених і зафіксованих у мові.

Міф як універсалія культури. Особливості міфу й первісної магії як знаково-символічного елемента культури.

Мова як основний знаково-символічний елемент культури й культурна універсалія. Мова як форма акумуляції, зберігання й передачі людського досвіду від одного покоління до іншого. Особливості мови як універсального механізму спілкування між народами.

Історичні різновиди мови: національні мови, різновиди природної мови, штучні мови, специфічні мови знакових систем. Мова й проблема культурної єдності людства.

Універсалії культури і особливості у концепціях Дж. Віко, Й.Г. Гердера, К. Леві-Строса, Э. Кассіра.

Тема 7. Універсалії культури: ціннісно-пізнавальний компонент

Антропологічні підстави формування універсалій. Цінність як універсальний спосіб задоволення потреб, бажань і інтересів людей.

Класифікація цінностей, що носять універсальний характер, формують смисложиттєве уявлення про добро й зло, щастя, сенс життя; вітальне життя, здоров'я, безпеку, добробут, родину, освіту й т.д.; цінності суспільного визнання – працьовитість, соціальний стан, соціальний статус і т.п.); цінності міжособистісного спілкування – чесність, доброзичливість, безкорисливість і т. д. демократичні – свобода слова, совісті, національний суверенітет, об'єднання в партії; партикулярні (часткові), що проявляються як прихильність до «малої батьківщини», віра в Бога, прагнення до Абсолюту, досконалості, матеріальні блага

Універсальний характер співвідношення понять: ціннісні відносини - ціннісні орієнтації - ціннісні установки. Мотив діяльності й ціль діяльності. Ідеал як випереджальна форма відбиття дійсності, як універсалія культури. Відмінність ідеалів від ідолів. Ідоли як

антиципність. П.Сорокін про цінності як про єдиний критерій типології культури.

Універсальний характер соціальних норм. Норми як наслідок стійкої повторюваної оцінки. Норми як засіб зближення найбільшої цінності значимого, необхідного, належного із практичною діяльністю.

Вірування й релігія як особливі форми світогляду й універсальна культурна цінність. А.Тойнбі про кінцеву мету історичного прогресу й утвердження в світі універсальної Всесвітньої церкви.

Тема 8. Універсалії культури: синтетичні компоненти

Синтетичний елемент як прояв у суспільному житті зразків поведінки.

Традиції як універсальний механізм передачі елементів соціального досвіду й культурного поведінки. Традиції як найбільш стійкі форми дій і відносин, що передаються з покоління в покоління й, що зберігаються в певному суспільстві вплині довгого часу. Традиції як необхідна умова життєдіяльності всіх соціальних об'єктів. Традиції як цеглинки культури. традиції й творчість: характер співвідношення.

Звичаї як універсальні форми соціальної регуляції, сприйняті з минулого й що відтворюються в певному суспільстві й звичні для його членів. Звичаї як неписані правила поведінки, що відбивають стиль життя будь-якої соціальної спільності, її відношення до природи, людини, сфери священного. Особливості звичаїв сучасного суспільства: регулювання побутової, неформальної сфери життєдіяльності людини.

Звичаї як сукупність стереотипних групових дій, що мають символічний зміст і соціальні ідеї, що втілюють у собі. Специфіка обряду: в емоційно-психологічному впливі на людей, передача певних колективних почуттів. Церемонія як певна послідовність дій, що мають символічне значення й присвячені знаменним подіям.

Ритуали як універсалії культури. Роль ритуалу на ранніх стадіях людської історії. Ритуали в сучасній культурі: їхній знаковий характер. Табу як особлива форма вдачі: абсолютна заборона, котра накладається на якусь дію, слово або предмет. Роль табу в сучасному суспільстві.

Тема 9. Особливості культурно-історичного процесу: від роз'єднаності до культурної єдності

Прогрес культури й ідея універсальності. Універсальність як головна магістраль суспільного прогресу.

Ідеї синтезу й формування нових уявлень про універсальність.

Унікальність культур і культурна єдність. Основні причини необхідності переходу від культурної роз'єднаності до культурної єдності людства.

Розвиток науки й техніки, процес глобалізації як основні фактори, що спричиняють рух світової культури від роз'єднаності до культурної єдності.

Сучасні концепції про універсальність історії. «Багатомірний діалог» як основний механізм культурної єдності людства.

Методологічні концепції культурологічних досліджень

Методологічні концепції

Тема 1. Метод і методологія пізнання

Поняття про метод. Методологія пізнання як вчення про метод. Формування перших методів пізнання в межах античної філософії. Вплив Нового часу на удосконалення і пошук нових методів пізнання. Роль методу в історії науки. Функції методу. Співвідношення методу і теорії. Розвиток теорії як поштовх до удосконалення методів пізнання. Метод як «теорія в дії». Різниця теорії і методів пізнання. Існуючі класифікації методів. Різноманітність сучасної системи методів науки. Багаторівнева концепція методів за ступенем їх загальності і межах застосування.

Тема 2. Філософські або фундаментальні методи пізнання та їх застосування в культурології

Філософські методи пізнання. Діалектичний метод пізнання. Поняття «діалектика» в античній філософії як мистецтво суперечки, як суб'єктивне вміння вести полеміку, як вміння знайти суперечності в судженнях супротивника з метою спростування його аргументів.

Філософський метод «діалектика» в античній філософії це один зі способів вивчати Всесвіт, його розвиток, шлях якісних змін, боротьбу протилежностей. Основою діалектичного методу є універсальний зв'язок всіх явищ, об'єктів, процесів.

Метафізичний метод пізнання як протилежний діалектичному. Аристотель як засновник метафізичного способу пізнання світу. Вплив метафізики на формування сучасних наук про природу. Метафізичний метод у сучасних дослідженнях.

Тема 3. Загальнонаукові емпіричні методи пізнання та їх використання в культурологічних дослідженнях

Співвідношення експерименту і теорії. «Теоретична навантаженість» емпіричних досліджень і навпаки. Спостереження як вид культурологічного дослідження. Різниця наукового і повсякденного спостереження. Вплив спостереження на формування естетичної свідомості. Елементи естетичної свідомості, об'єктивні і суб'єктивні чинники формування. Спостереження та естетичне почуття. Природне і соціальне в естетичному почутті. Суспільне та індивідуальне в естетичному почутті. Загальність естетичного почуття. Експеримент. Типи експерименту. Економічний, екологічний і етичні аспекти сучасного експерименту. Види вимірювання. Кількісні та якісні види вимірювання. Проблема використання еталонного вимірювання в соціокультурних дослідженнях. Естетична оцінка як специфічна оцінка прекрасного, досконалого. Складність і різноманіття естетичних оцінок. Істинність і хибність естетичних оцінок, їх критерії. Естетичний смак як здатність вірного судження про естетичне в мистецтві, предметах людської праці, природі, суспільстві. Пліуралізм смакових переваг, норма смаку і його патологія. Критерії «вірності» естетичного смаку. Естетичний і художній смак.

Тема 4. Загальнонаукові теоретичні методи пізнання

Абстрагування як загальнонауковий метод теоретичного пізнання. Види абстрагування: абстрагування ототожнення, ізолююча абстракція, хибні абстракції. Використання абстрагування в гуманітарному пізнанні. Ідеалізація. Види ідеалізації. Ідеал як уявлення про естетичну досконалість життя. Естетичний ідеал і естетична діяльність. Естетичні погляди як сукупність ідей, думок і суджень про естетичне в дійсності і мистецтві. Доцільність використання ідеалізацій. Мисленеві експерименти та їх роль в соціокультурних дослідженнях. Основні відмінності мисленевого експерименту від реального. Доцільність використання мисленевого експерименту. Формалізація. Використання формалізації в гуманітарних науках.

Загальнологічні теоретичні методи пізнання. Дедукція, особливості дедуктивних умовиводів. Види дедуктивних умовиводів. Індукція, види індуктивних умовиводів. Найпоширеніші помилки в індуктивних умовиводах. Аналогія (традукція) як один із перших методів пізнання. Вплив аналогії на формування уявлень про оточуючий світ. Роль аналогій в міфології. Правила умовиводів за аналогією.

Тема 5. Методи, що використовуються на обох рівнях пізнання та їх застосування в культурологічних дослідженнях

Аналіз як мисленевий або реальний розподіл цілого на частини з метою ретельного дослідження окремих частин. Роль аналізу в мистецтві. Синтез як мисленеве або реальне об'єднання частин в єдине ціле. Використання цього методу в мистецтві. Моделювання як практична реалізація умовиводів за аналогією. Види моделювання. Правила щодо підвищення імовірності висновків. Опис, види опису. Пояснення як виявлення причинних залежностей об'єкта дослідження, прояснення механізмів його функціонування та розвитку. Пояснення як основа наукового передбачення. Наукове передбачення та його застосування в культурологічних дослідженнях. Форми наукового передбачення: провіщення та прогнозування. Доцільність використання провіщення та прогнозування в культурологічних дослідженнях.

Тема 6. Методологія гуманітарного пізнання

Про співвідношення соціально-гуманітарного пізнання та природничого. Формування соціально-гуманітарної методології в філософії історії в роботах Дж. Віко, А. К. Сен-Симона. Вплив механіцизму на формування «науки про людину» або «соціальної фізіології». Відродження інтересу до філософії історії і формування методології для її дослідження в

роботах О. Шпенглера. Ідея циклічності історичного розвитку. Впевненість в тому, що хоча й «культурні світи» розвиваються, вони розрізнені в просторі та часі. Навіть при їх одночасним існуванні ці світи можуть не співвідноситися один з одним. Індивідуальність, особливість та своєрідність «культурних світів». А. Тойнбі та його установка на культурологічний плюралізм. Впевненість в різноманітті форм організації людства, кожна з яких має свою власну систему цінностей. Теорія «історичного коловороту» та її розвиток в роботах А. Тойнбі.

Методологія соціальних наук Р. Дж. Коллінгвуда. Про хибність першої спроби створити «науку про людську природу» через постійне порівняння її з природничими науками. Нові принципи «науки про людську природу». Специфіка соціального пізнання та його методів в роботах М. Вебера. Предмет соціального пізнання – культурно значуща дійсність. Перевага якісного аспекту дослідження над кількісним. Визначення характеру дослідницьких задач через своєрідність та історичність предмету соціального пізнання. Значущість ціннісних компонентів. Більш тісний зв'язок з особистістю дослідника. Роль законів як засобу дослідження, а не мети дослідження в методології соціального пізнання. Своєрідність теоретичних понять і методів в пізнанні «культурної дійсності». Особлива роль розуміння як своєрідного способу досягнення соціальних явищ і процесів, що є протилежним методу природничих наук. Ідеальний тип.

Герменевтика як вчення про розуміння. Виникнення проблеми розуміння в античній філософії. Виникнення трьох різних напрямів герменевтики: розуміння тексту, біблійна екзегетика та юридична герменевтика. Ф. Шлієрмахер про єдину герменевтику як науку про розуміння. В. Дільтей про метод розуміння як про безпосереднє пізнання духовної цілісності, як проникнення в духовний світ автора. По відношенню до культури минулого розуміння виступає методом інтерпретації, герменевтикою як мистецтво розуміння письмово зафіксованих проявів життя. Герменевтика як методологічна основа всього гуманітарного знання.

Тема 7. Методологія культурологічних досліджень

Г. Рікерт про культуру як про предмет соціально-гуманітарного знання. Об'єкт дослідження – це індивідуалізовані явища культури, які співвідносяться з цінностями. Результат – опис індивідуальної події на основі письмових джерел, текстів, матеріальних артефактів минулого. Природознавство як історичний продукт культури. Націленість дослідження на особливе, індивідуальне, неповторне при дослідженнях явищ і процесів культури. Усі явища культури як втілення визнаних людством цінностей, що закладені в них на самому початку. Головна мета наук про культуру – це дослідження історичного явища як стадій розвитку, а ні чогось статичного.

Структурний метод у гуманітарних науках як напрям, що пов'язаний з пошуком логічних структур, які об'єктивно існують за різноманітними явищами культури. Структуралізм як застосування структурних, переважно лінгвістичних, методів для дослідження складних об'єктів духовної культури. Виявлення без особистісних структур, теза щодо «смерті автора». Мова як об'єкт дослідження структуралізму на першому етапі його розвитку (Ф. де Соссюр). Культура як об'єкт дослідження структуралізму на другому етапі розвитку. Дослідження культури первісних народів К. Леві-Строссом. Р. Барт про сучасну культуру.

М. Фуко про розвиток культури на основі трьох епістем західного мислення, що засновані на співвідношенні слів та речей. Дискусія як проміжна галузь між загальними законами та індивідуальними явищами. Дискурс та дискурсивні практики структуралізму. Переоцінка традиційних понять таких як «вплив», «розвиток», «еволюція», «автор», «традиція» в «Археології знання» М. Фуко. Специфіка археологічного аналізу М. Фуко.

Системний метод як вивчення культури чи культурного феномена як чогось цілого, елементи якого пов'язані один з одним чисельними відношеннями (функціональні, інформаційні, тощо). Культура як універсальна властивість суспільства. Усі культурні феномени виступають у ролі цілісних утворень, складають безліч підсистем та елементів, кожна з цих частин знаходиться у ієрархічних відносинах з іншими.

Порівняльно-історичний метод дозволяє встановити схожість та відмінність між

явищами культури чи певними культурами, виявити їхню генетичну спорідненість. Різновид історичного методу, який застосовується порівняльному мовознавстві (В. Гумбольдт), етнографії та антропології (Л. Морган, Е. Тайлор).

Компаративний метод це порівняльно-історичний аналіз культур або конкретних галузей культури у часовому інтервалі. Порівняння між артефактами однієї культурної форми в різних світових культурах. Метод, що дозволяє швидко виявити специфіку різних культур. Взаємозв'язок компаративного методу з генетичним.

Генетичний метод як вивчення феномену з моменту його виникнення і розвитку. Метод, що дозволяє робити діахронні зрізи об'єкту або процесу задля того, щоб простежити розвиток від моменту виникнення і до сучасності. Метод дозволяє оцінити поступовий розвиток культури у часі.

Семіотичний метод ґрунтується на твердженні, що будь-який культурний об'єкт (матеріальний чи духовний) можна розглядати як певний знак, знакову систему, завдяки якій відбувається комунікація і трансляція досвіду від покоління до покоління.

Тема 8. Проблема особистісного в культурологічних дослідженнях

Людина як суб'єкт культури та об'єкт культурологічного осмислення. Методологічні засади дослідження особистості в просторі культури. «Людина культури» як універсалія культури. Методологічний потенціал поняття «людина культури». «Людина культури» як образ у візуальних культурних практиках. Особистість в інтерпретаціях постмодерного дискурсу. Роль особистості в процесах українського культуротворення. Культурологічна концепція людини.

Сучасні етнічні процеси

Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.

Етнос і проблеми його відтворення. Рівні та ієрархія етнічних спільнот. Етноси, етнографічні групи, діаспори.

Поняття "етнічні процеси" і проблеми дослідження. Етнорасові процеси. Етнодемографічні процеси. Етномовні процеси. Етносоціальні процеси. Етнополітичні процеси. Стадії етнічних процесів. Проблеми вивчення етнічних процесів у вітчизняній літературі.

Тема 2. Типологія етнічних процесів.

Внутрішньоетнічні та міжетнічні процеси, етноеволюційні та етнотрансформаційні. Етногенез, як вид етнічного процесу. Етногенетичні концепції.

Етнічна історія. Поняття «етногенез» та «етнічна історія». Етнічна територія.

Типи етнічних процесів: етноеволюційні, етнотрансформаційні, етнороз'єднуючі, етнооб'єднуючі.

Тема 3. Етнічна культура як динамічна система.

Культура, як система. Динаміка культури. Поняття «етнічна культура». Культура, як засіб адаптації до природно-географічного та соціокультурного середовища. Вплив етносоціального та етнополітичного середовища на динаміку етнічної культури. «Акультурація», «метисизації». Історико-етнографічне районування світу. Поняття історико-етнографічної області, регіону, району. Роль традиції у збереженні і трансляції культурної надбання.

Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури.

Поняття «традиція» в зарубіжній і вітчизняній історіографії. Закономірності функціонування та трансформації культурної традиції. Культура, як відображення етнічності. Стереотип в культурі і його функції. Інновації в культурі. Соціонормативні функції культурної традиції. Соціально-історична природа виникнення обрядів та ритуалів. Класифікація ритуальних форм (сакральні, профанні; календарні, сімейні, професійні, суспільно-політичні та ін.). Функції і завдання сучасних державних свят, традицій і обрядів.

Тема 5. Етнічні процеси в сучасному суспільстві.

Чинники етнічних процесів: расові, демографічні, конфесійні. Поняття «раси» і «расова спільність», «етнорасова групи». Вплив расових чинників на сучасні етнічні процеси.

Соціально-економічні, політичні чинники сучасних етнічних процесів. Мова, як символічне середовище етнічної культури, як етногенетичний чинник. Мова і етнічна консолідація. Етнічні та соціальні функції мов. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси.

Процес етнонаціогенезу. Урбанізація. Етнічна сегрегація в сучасному місті. Соціальні процеси в середині етнічних груп. Етнічні колективи, етнічні спільноти. Етнічні групи. Діаспора. міноритальні, автохтонні етнічні групи і меншини.

Етнічна ідентифікація. Ідентифікаційний процес. Соціальна та етнічна ідентичності. Етнос і етнічність. Національна свідомість і етнічна ідентичність, менталітет. Етноконсолідуючі та етнодиферинціюючі ознаки ідентичності.

Тема 6. Етнічні процеси в Європі та Азії.

Етнічні меншини та корінні народи Європи та Азії. Етнічне районування Європи і Азії. Етносоціальні, історико-демографічні і геополітичні процеси в Євразії. Етнічні міграції і етнічні процеси в країнах Західної та Східної Європи. Етноконфесійні спільноти. Суперетноси. Мовна та антропологічна класифікація народів. Динаміка чисельності народів.

Тема 7. Етнічні процеси в Африці.

Етнічна історія континенту. Етнолінгвістична структура. Етнорасова структура. Сучасні етнічні спільноти: господарсько-культурний розвиток. Багатоукладність. Синполітейні суспільства Африки. Конфесійна характеристика народів Африки. Світові релігії та первісні вірування: проблеми взаємодії. Політичні та етнічні кордони. Особливості етнічних та міжетнічних процесів. Проблеми акультурації, вестернізації.

Тема 8. Етнічні процеси в Австралії і Океанії.

Корінні народи регіону та їх сучасний стан. Зміни в динаміці етнічних та етнорасових процесів. Формування сучасного етнічного складу населення. Етнічні процеси в Австралії: мовні, етносоціальні, етностатусні, демографічні. Особливості етнічних процесів в Океанії. Мовні процеси, як відображення процесу акультурації. Етноконфесійні процеси.

Тема 9. Етнічні процеси в Північній та Південній Америці.

Формування етнічного складу. Індіанське населення та особливості його расових, мовних, господарсько-культурних характеристик. Сучасні етнічні процеси в Північній Америці, в Латинській Америці, в Карибському регіоні.

Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України.

Історичні, економічні, політичні чинники у формування сучасного етнічного складу населення України. Географічне положення України. Динаміка зміни етнічного складу населення в XX столітті: співвідношення корінної і інонаціональної частини. Розселення українців на території України.

Національні меншини в Україні. Межі етнографічних районів України. Розселення етнографічних і етнічних груп в регіонах України. Білоруси на українсько-білоруському пограниччі. Болгари півдня України. Гагаузи української частини Буджака. Греки причорноморських степів. Молдовани в регіонах України. Етнічна група росіян. Німці, вірмени, інші етнічні групи. Етнографічна територія Кримських татар. Основні принципи національної політики України.

Міграції на півдні України як соціально-демографічний процес. Міграції планові, стихійні, внутрішні, зовнішні (міждержавні), постійні (незворотні) та тимчасові (зворотні). Роль локальних міграцій в етнічних процесах півдня України.

Депортація українців в другій половині 40-х років – на початку 50-х рр. XX ст. на землі південної України. Розселення, проблеми господарсько-побутової адаптації, соціальної та культурної інтеграції. Міжетнічні і міжкультурні процеси в українсько-східнороманському порубіжжі. Транскультурація, акультурація, асиміляція.

Культура південно-західної України

Тема 1. Чинники формування культури Південно-Західної України

Методологія та джерела для вивчення історії та культури Південно-Західної України. Історіографія першої половини XIX ст. Нові підходи до вивчення культури Південно-Західної України в другій половині XIX ст.. Посилення інтересу до культури Південно-Західної України в 1980-х – 2000-х рр. Наукові та науково-популярні видання.

Археологічні культури мезоліту та доби бронзи. Писемні джерела про населення Південно-Західної України у I тис. до н.е. Кіммерійці. Життя, побут, кургани. Військові походи. Писемні пам'ятки про скіфів. Характерні риси матеріальної й духовної культури. Видатні археологічні пам'ятки й історія їх досліджень. Військове мистецтво.

Причини й характер грецької колонізації Північного Причорномор'я. Найдавніші осередки колонізації південно-західної України. Колонізація Нижнього Подністров'я. Колонізація Нижнього Побужжя. Колонізація Європейського Боспору. Колонізація Південно-Західного Криму. Поселення Нижнього Подністров'я. Планування та забудова острова Березань. Джерела та історія дослідження Ольвії. Хронологічні етапи існування Ольвії. Планування та забудова Ольвії. Некрополь Ольвії. Хора Херсонеса. Джерела та історія вивчення. Пантікапей, хронологічні етапи його існування. Планування та забудова міста.

Господарство античних міст Північного Причорномор'я. Духовна культура та релігія. Землеробство. Городництво та садівництво. Виноградарство і виноробство. Скотарство. Рибальство та полювання. Металургія і металообробка. Керамічне виробництво. Скловаріння. Обробка дерева і кістки. Ткацтво та прядіння. Торгівля. Монетна справа. Писемність. Наука, література, театр. Спортивна культура. Мистецтво. Побут. Релігія.

Причорномор'я у складі Золотої орди та Великого князівства Литовського. Південно-західна Україна під владою Османської імперії у XVI – на початку XVIII ст. Походи українських козаків. Зміни адміністративного підпорядкування краю у складі Кримського ханства. Відродження життя у межиріччі Південного Бугу (Бога) та Дністра у середині XVIII ст. Зростання в краї немусульманського хліборобського населення. «Ханська Україна» («Ганьщина») або «Татарська Волощина». Походи козаків на територію південно-західної України та їх значення в європейській історії. Включення Північного Причорномор'я до складу Російської імперії.

Тема 2. Культура Південно-Західної України у XIX – XXI столітті

Адміністративний устрій краю в XIX ст. Господарче та культурне життя міст та сіл регіону. Поліетнічність заселення Херсонської губернії: українці, росіяни, болгари, молдавани, серби, гагаузи, німці та інші народи. Соціально-економічний розвиток краю в XIX ст.: вплив європейської модернізації. Населення, соціально-економічний та культурний розвиток Одеси у I половині XIX ст. Міське управління, господарство, громадське життя на зламі XIX – XX ст.. Південно-західна Україна в період революції 1905-1907 років. Українська революція 1917 – 1920 рр. в регіоні. Радянський період: адміністративні та господарські зміни, суспільно-політична ситуація. Південно-західна Україна в роки Другої світової війни та у II половині XX ст. Період незалежності. Сучасна Одеса: суспільно-політичне, соціально-економічне та культурне життя.

Тема 3. Духовна культура Південно-Західної України. Особливості української ментальності

Історія формування поняття «менталітет» та «національний характер» (Липа Ю., Липинський В., Мірчук І., Шерех Ю., Донцов Ю., Забужко О. та ін.). Національний/етнічний характер, психічний склад нації, менталітет, ментальність: співвідношення понять.

Чинники, які впливають на формування та функціонування рис національного характеру: генетичний, географічний, історичний, суспільний, культурний.

Стійкість чи мінливість рис національного характеру. Етнічні стереотипи. Основні підходи до розуміння менталітету. Фактори формування психотипу етносу: природно-географічні (лісостеп безкрайній), іноетнічні впливи, соціальні (різні форми суспільного устрою), геополітичні (розташування між хліборобським і кочовим світом). Психологічний склад етносу.

Зміст етнічної ментальності: характерні особливості світосприйняття; моральні вимоги, норми та цінності; переважаючі життєві настрої; типи характеру; форми взаємин у ставленні до праці та організації побуту.

Архетипи української ментальності: архетип Землі-матері (хліборобський психотип); козацький архетип (агресивний, войовничий). Ментальні структури та механізми створення національного ідеалу (антеїзм, кордоцентризм, індивідуалізм, ірраціоналізм,

екзистенціалізм).

Основні риси українського менталітету: емоційність, сентименталізм, чутливість, ліризм.

Ментальні риси населення Південно-Західної України.

Тема 4. Походження українського етносу. Культурно-етнографічне районування та субетноси південно-західної України.

Етнолінгвістична та антропологічна характеристика. Мова як визначальний чинник етнотворення. Антропологічні риси українців.

Формування української народності. Основні етапи етногенезу українців. Теорії походження слов'ян.

Етнонаціональна структура населення України. Етнографічні групи українців. Специфіка Південно-Західного регіону України. Особливості формування населення регіону. Формування регіональних груп українців. Етапи болгарської колонізації на півдні України другої половини XVIII - XIX ст. Виникнення старообрядницьких поселень у Подунав'ї. Молдовани. Гагаузи. Албанці.

Тема 5. Чинники формування культурної ідентичності населення південно-західної України

Соціальні та інформаційні засади культурної ідентичності населення регіону. Місця пам'яті як маркери у конструюванні ідентичності. Релігійна ідентичність. Вплив економіки та місцевого самоврядування на культурну ідентичність населення Південно-Західної України.

Світогляд і фольклорна творчість. Самобутність українського фольклору. Магічність пісні та обряду. Пісні різдвяного циклу. Веснянки. Русальні пісні. Купальські пісні. Жниварські пісні. Народна музична культура. Народний танець. Сучасний стан українського фольклору в Україні та світі. Фольклорна фестивальна діяльність у Південно-Західній Україні.

Тема 6. Образотворче мистецтво Південно-Західної України

Наслідування панівних європейських стилів і жанрів в образотворчому мистецтві Південно-Західної України. Український авангард, особливості його прояву в художній культурі регіону. Архітектура і скульптура. Живопис і графіка. Основні центри художніх промислів. Традиційна архітектура та її розвиток у регіоні. Релігійна архітектура: церковні та монастирські комплекси.

Розмаїтість мистецької палітри XX ст. Характеристика провідних стилів, жанрів, форм. Формування художніх шкіл і напрямів в українському образотворчому мистецтві регіону. Характеристика образотворчого мистецтва за періодами.

Тема 7. Музична та театральна культура південно-західної України.

Кінематограф

Театральна культура України. Характеристика за періодами розвитку. . Українське кіномистецтво.

Розвиток жанрів професійної музики в Україні у XX ст. Напрями популярної музики. Провідні актори та режисери українського театру. Напрями і жанри кіномистецтва України. Офіційна культурна система та субкультурні рухи. Постмодерністські тенденції в українській художній культурі. Перспективи збереження і розвитку національної української культури у контексті інформаційного суспільства. Тенденції розвитку сучасного візуального мистецтва.

Тема 8. Традиційна культура південно-західної України

Основні види традиційних народних промислів та ремесел: гончарство, ткацтво, обробка шкіри, килимарство, ковальство, гутництво. Солеварні та солевидобувні промисли. Чумацтво.

Декоративно-прикладне мистецтво. Народна скульптура: вироби з каменю, кістки, рогу та дерева. Художня обробка шкіри. Українське золотарство. Українські писанки. Українське народне килимарство, художня обробка металу.

Типи сільських поселень. Типи забудови та типи дворів Конструкції житла та господарських будівель. Сільська садиба. Типи традиційного житла. Використання

будівельних матеріалів (мазанка, саманна, цегляна).

Просторове розміщення в інтер'єрі української хати, сакральне значення печі, кутів. Традиційні громадські споруди. Культові споруди (церкви, каплиці). Народна архітектура сільських житлових комплексів. Шпиталі. Школи. Корчми, шинки. Традиційний транспорт.

Народний одяг.

Тема 9. Обрядова культура населення Південно-Західної України

Символіка народного костюма. Прикраси. Особливості весільного вбрання. Їжа і харчування. Повсякденна й святкова їжа та напої. Режим і сезонність харчування. Харчові заборони. Обрядова їжа. Обрядовий хліб коровай. Сім'я і родинна обрядовість. Шлюбні звичаї та шлюб. Сімейні взаємини. Сімейні обряди. Родильна обрядовість. Весільна обрядовість. Поховальна обрядовість.

Питання до атестаційного іспиту для другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 034 Культурологія

1. Вплив сучасної соціокультурної ситуації на процес комунікації. Типи МКК.
2. Основні постулати вербальної міжкультурної комунікації.
3. Невербальна комунікація та її специфіка. Елементи невербальної комунікації.
4. Модель освоєння іншої культури М. Бенета.
5. Методи вивчення культурних систем та між культурних ситуацій.
6. Теорії міжкультурної комунікації.
7. Категоризація культури по Е. Холлу: концепція «культурної граматики».
8. Категоризація культури по Г. Хофстеде: концепція «ментальних програм».
9. Предмет, зміст та функції методики викладання культурології.
10. Зв'язок методики викладання культурології з педагогікою.
11. Форми та методи, прийоми та засоби викладання.
12. Місце та роль лекції у навчальному процесі. Види та функції лекцій.
13. Місце та роль семінарських занять у навчальному процесі, їх різновиди та функції.
14. Поява практичної форми занять і еволюція в межах європейської освітньої традиції. Дидактичні цілі та функції практичних занять.
15. Самостійна робота студента.
16. Основні форми контролю знань. Сучасні системи оцінювання знань.
17. Поняття «культурологічна концепція» і «культурологічна парадигма». Структура культурологічної концепції.
18. Глибокі трансформаційні процеси в Україні в умовах сучасної глобалізації.
19. Етноестетичні виміри культурологічної концепції Є. Маланюка.
20. Культурологічна теорія І. Мірчука.
21. Культурологічна теорія В. Винниченка.
22. Культурологічне вчення І. Огієнка.
23. Культурологічні роздуми Оксани Забужко.
24. Концепція «азіатського ренесансу культури» М. Хвильового.
25. Актуальність культурологічних проблем у сучасних розвідках українських дослідників.
26. Міф як універсалія культури.
27. Мова як культурна універсалія.
28. Відмінність між універсаліями культури та універсаліями цивілізації.
29. Формування перших методів пізнання в межах античної філософії та вплив Нового часу на удосконалення і пошук нових методів пізнання.
30. Спостереження як вид культурологічного дослідження. Вплив спостереження на формування естетичної свідомості.
31. Ідеалізація. Естетичний ідеал і естетична діяльність.
32. Формування соціально-гуманітарної методології в філософії історії в роботах Дж. Віко, А. К. Сен-Симона.
33. Відродження інтересу до філософії історії і формування методології для її дослідження в роботах О. Шпенглера.

34. Теорія «історичного коловороту» та її розвиток в роботах А. Тойнбі.
35. Герменевтика як вчення про розуміння. Ф. Шлієрмахер про єдину герменевтику як науку про розуміння.
36. Г. Рікерт про культуру як про предмет соціально-гуманітарного знання. Природознавство як історичний продукт культури.
37. Поняття "етнічні процеси". Типологія етнічних процесів.
38. Методи і методологія вивчення етнічних процесів.
39. Сучасні форми існування етнічних колективів.
40. Статичні та динамічні характеристики етносу.
41. Етнічна ідентичність. Особливості етноідентифікаційних процесів. Етнос і етнічність у процесі етно-націогенезу.
42. Ментальні риси та етнонаціональна специфіка південно-західного регіону України.
43. Основні засади культурної ідентичності населення південно-західної України.
44. Особливості фольклору південно-західної України.
45. Особливості архітектури південно-західній Україні у XVIII – XIX ст..
46. Розвиток живопису південно-західній Україні (XIX ст.).
47. Формування художніх шкіл і напрямів в українському образотворчому мистецтві регіону.
48. Розвиток жанрів професійної музики у південно-західній Україні.
49. Особливості розвитку кінематографу у південно-західній Україні.
50. Основні види традиційних народних промислів та ремесел південно-західної України.

Список рекомендованої літератури

«Міжкультурна комунікація в сфері управління закладами культури»

1. Аджемоглу Дарон, Робінсон Джеймс. Чому нації занепадають / пер. з англ. Олександра Дем'янука. Київ : Наш формат, 2017. 440 с.
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. URL: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovyk>.
3. Загороднова В. Ф. Основи міжкультурної комунікації : навч. посібник. Бердянськ : БДПУ, 2018. 314 с.
4. Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 288 с. (Серія «Альма-матер»).
5. Панченко (Гермасій) В. Л. Особливості міжкультурних комунікацій: елементи, етапи, стратегії розвитку. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497>.
6. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
7. Основи міжкультурних комунікацій. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів. уклад. Н.А. Крупенина. Дніпро , 2020. 110с.
8. Лопуга О. І. Сучасний інформаційний простір як простір соціалізації людини. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2020. Том 12. № 1 (25) . С. 67-74.
9. Oresta Lopuha. Transformation of moral values in modern information space. PNAP. Scientific journal of Polonia university. Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej. Czestochowa, 2022, 52 (2022) nr. 3. Pages: 84-90.
10. Alla Nerubasska, Volha Paulava, Valentyna Bogachenko, Oresta Lopuha. 2021. Society Ladenness Model: System-Parametric Analysis. Postmodern Opening, Vol. 12, № 1 Sup. 1 (2021), pages: 271-286.

«Методика викладання культурології у закладі вищої освіти»

1. Гавеля О.М. Методичні рекомендації з навчальної дисципліни. Педагогіка вищої школи та педагогічна майстерність викладача. Для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти. Київ: Міленіум. 2021. 76 с.
2. Головка Л.Л. Активізація самостійної роботи студента під час лекційних занять. Освіта і управління. 2002. № 1. С.10-17

3. Головенкін В.П. Педагогіка вищої школи [Електронний ресурс] : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. К. : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с. Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29032/3/Higher_School_Pedagogy_2019.pdf
4. Євсюков О.Ф. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. Харк. нац.аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2021. 264 с.
5. Кравець М.С., Семашко О.М., Піча В.М. Культурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації. За заг. ред. В.М. Пічі. Львів: "Магнолія плюс", 2003.
6. Кулішов В.С. Теоретичні і методичні аспекти проведення інтегрованих занять у закладі професійної освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 68 с. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/724681/1/Кулішов%20В.С._навчальнометодичний%20посібник%202021.pdf
7. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Київ : Центр навчальної літератури. 2019. 472 с.
8. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / О.І. Федоренко, В.О. Тюріна, С.П. Гіренко, С.М. Бойко, М.О. Котелюх, П.Д. Червоний, О.В. Медведєва; за заг. ред. О.І. Федоренко. Харків : ФОП Бровін О.В., 2020. 240 с.
9. Педагогіка вищої школи : Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С.Г. Немченко, В.В. Крижко, І.Ф. Шумілова, О.М. Старокожко, О.Б. Голік. Бердянськ: БДПУ, 2020. 517 с. Режим доступу: <https://dspace.bdpu.org/bitstream/123456789/3261/3/Pedahohika%20vyshchoyi%20shkoly.pdf>
10. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник. К.: Кондор, 2011, 628 с.
11. Чорненький Я.Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004.

«Основні культурологічні концепції в сучасній Україні»

1. Бойко М. П. Гуманістичний аспект формування національної культури України в умовах глобалізації (в контексті ідеї Кирило-Мефодіївського товариства, Д. Донцова, М. Драгоманова). Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2008. 260 с.
2. Вельш В. Наш постмодерний модерн/ Пер. з нім. А.Л. Богачова, М.Д. Култаєвої, Л.А. Ситніченко. К.: Альтерпрес, 2004. 328 с.
3. Виткалов, В. Українська культура в добу глобалізаційних трансформацій [Текст] / В. Виткалов, О. Граб // Вища шк. 2010. № 2. С. 104–107.
4. Гіденс Е. Нестримний світ. Як глобалізація перетворює наше життя. Пер. з англ. Н. Поліщук. К.: Альтерпрес, 2004. 104 с.
5. Джеймсон Ф. Постмодернізм або логіка культури пізнього капіталізму. Пер. з англ. П. Дениска. К.: «Курс», 2008. 504 с.
6. Сучасна культурологія: навч. посіб. / за заг. ред. К. В. Кислюка. К.: Кондор, 2016. 341 с.
7. Табачковський В.Г. Полісутнісне Номо: філософсько-мистецька думка в пошуках "неєвклідової рефлексивності". К.: Видавець ПАРАПАН, 2005. 432 с.
8. Українська культура в європейському контексті [Текст] / Ю. П. Богуцький, В. П. Андрущенко, Ж. О. Безвершук, Л. М. Новохатько. К. : Знання, 2007. 679 с.
9. Хейлз К. Н. Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці. К.: Ніка-Центр, 2013. 426 с.
10. Шейко В.М., Богуцький Ю. П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.). К.: Генеза, 2005. 591 с.

«Універсалії культури»

1. Безклубенко С.Д. Універсальний характер етнонаціональної самосвідомості народу. К.: Альтерпрес, 2004. 327 с.
2. Герчанівська П.Е. Культурологія: Навч. посібн. для студентів вищ. навч. закл. За ред. В.І.Панченко. Київ: Ун-т «Україна», 2004. 298 с.

3. Греченко В. А., Чорний І. В. Історія світової та української культури: довідник Київ: Літера ЛТД, 2009. 416 с.
4. Кормич Л.І., Багацький В.В. Культурологія (історія та теорія світової культури XX століття): Навчальний посібник. Харків: Одіссей, 2004. 304 с.
5. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібни. М.М.Закович, І.А.Зязюн, О.М.Семашко та ін.; За ред. М.М.Заковича. Київ: Знання, 2007. 567 с.
7. Культурологія: Підручник. Одеса: Університет Ушинського, 2023. 433 с
8. Матвеева Л.Л. Культурологія: Курс лекцій: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2005. 512 с.
9. Основи культурології: Навч. посіб. За ред. Л.О. Сандюк та Н.В. Щубелки. – К.: Центр учбової літератури, 2012. 400 с.
10. Ушакова К.В. Типологія та хронологія культури. Одеса, «Астропринт», 2009. 64 с.

«Методологічні концепції культурологічних досліджень»

1. Берегова Г. Д. Ціннісні орієнтації у новому світогляді сучасної особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. Київ : Міленіум, 2013. № 4. С. 3–8.
2. Бровко М. М. Мистецтво : філософсько-культурологічні виміри: монографія. Київ : КНЛУ, 2008. 237 с.
3. Добронравова І. С. Філософія та методологія науки : підручник для вищ. навч. закладів КНУТШ. К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. 223 с.
4. Залужна А. Є. Морально-естетичні засади життєвого світу людини : монографія. Рівне: НУВГП, 2012. 238 с.
5. Кривошея Т. О. Естетичне виховання в сучасному культуротворчому процесі : монографія. Київ : [б. в.], 2013. 272 с.
6. Методологічні проблеми культурної антропології та етнокультурології: зб. наук. пр. / Б. А. Головка, С. Д. Безклубенко, В. П. Капелюшний, А. О. Ручка, Г. П. Чміль та ін. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2011. 480 с.
7. Овчарук О. В. Ідеал людини у культурологічних парадигмах XX–XXI століть : монографія. Київ : НАКККиМ, 2016. 268 с.
8. Овчарук О. В. Людина у просторі культури: парадигмальні засади осмислення. *Синергетична парадигма простору культури* : монографія/ наук. ред. В. Д. Шульгіна. Київ : НАКККиМ, 2014. С. 26–37.
9. Овчарук О. В. Образ людини постмодерну в сучасному українському культурологічному дискурсі. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*: зб. наук. праць: наук. зап. Рівн. держ. гуманіт. унту. Вип. 21. Рівне : РДГУ, 2015. С. 75–80.
10. Самардак М. М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції: навч. посіб. / М.М. Самардак. – К. : Парапан, 2011. 203 с.
11. Семенюк Е. П. Філософія сучасної науки і техніки: [підручник] / Е. П. Семенюк. Л.: ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 305 с
12. Сіверс В. А. Філософія науки: навч. посіб. Київ : НАКККиМ, 2017. 144 с.

«Сучасні етнічні процеси»

1. Бех М. В. Традиції і трансформації в етнокультурі та побуті села Бехи на Житомирщині кінця XIX - першої половини XX століття. К., 2018. 142 с.
2. Глушко М.С. Історія народної культури українців. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 416 с.
3. Кара-Васильєва Т. В. Стиль модерн в Україні. К., 2021. 216 с.
4. Коршук Р. М. Етнополітологія: навч. посіб. Київ : Алерта, 2020. 316 с.
5. Кушнір В.Г. Господарсько-побутова адаптація українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я. Одеса, 2012. 192 с.
6. Кушнір В.Г. До питання змісту і структури етноконтактної зони. Етнокультурні процеси українсько-східнороманського порубіжжя. Одеса, 2015. С.152-156.
7. Мех Н.О. Етос українського народу: ціннісні домінанти культурного простору. Київ, 2022. 187 с.

8. Нагорна, Л. Війни ідентичностей - сценарії і ризики / Л. Нагорна // Політичний менеджмент. 2007. № 2 (23). С. 47.
9. Шамборовська О. Типологія та класифікація теоретичних концепцій дослідження етнонаціональних конфліктів у сучасних міжнародних відносинах // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. - С. 147-156.
10. Viacheslav Kushnir. Processes of transculturation and acculturation in the zone of the Ukrainian-East Romanian Border in the XIX - first half of the XX century /International conference history, spirituality, culture. dialogue and interactivity. 8th Edition June 16-17, 2022, Galati, Romania. P.21.

«Культура південно-західної України»

1. Ab urbe condita: Урбаністичний простір Південної України в останній третині XVIII – першій половині XX ст.: збірка матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 250-й річниці м. Запоріжжя. Запоріжжя: АА ТанDEM, 2020. 288 с. іл.
 2. Верменич Я. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі: [монографія] Київ : Ін-т історії України НАН України, 2015. 481 с.
 3. Константінова В.М. Соціокультурні аспекти урбанізаційних процесів на Півдні України (друга половина XIX – початок XX століття). Запоріжжя, 2011. 100 с.
 4. Кучерявенко І.Ф. Розвиток культури в Південній Бессарабії у XIX ст. // Гілея: науковий вісник: Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Збірник наукових праць. К., 2011. № 48 (6). С. 101-109.
 5. Кушнір В. Господарсько-побутова адаптація українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я (друга половина XIX – перша половина XX ст.). Одеса: КП ОМД, 2012. 192 с.
 6. Макаренко О. П. Культура південноукраїнського регіону. Питання міжетнічної комунікації: навч. посібник / За заг. ред. канд. пед. наук, проф. А. Г. Михайлика. Миколаїв: Вид. Прокопчук Т. Ю., 2010. 322 с.
 7. Нариси з історії освоєння Південної України XV-XVIII ст. : колективна монографія / за ред. О. Репана. К.: К.І.С., 2020. 288с.
 8. Скржинська, М. В. Античні свята в містах Північного Причорномор'я. Київ : Наш час, 2011. 303 с. (Невідома Україна).
 9. Схід і Південь України: час, простір, соціум: колект. монографія: у 2 т. / відп. ред. акад. НАН України В. А. Смолій ; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 2016. Т. 1 / [Лариса Буряк та ін.]. 2014. 377 с.
- Петрова Н. Етнокультурна ідентичність в умовах полікультурного середовища (традиції і сучасність Одещини) // Міжнародний діалог слов'янських спільнот Центральної і Східної Європи. Тези Міжнародної наукової конференції. 24-25 травня 2012 року. Частина II. К., 2012. С. 222-223.

Систем та критерії оцінювання державного іспиту другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 034 Культурологія

Система оцінювання

Державний атестаційний іспит проводиться у вигляді усного опитування. Здобувач отримує білет, який містить три усних питання. Оцінка результатів здобувача визначається на основі 100-бальної шкали. За кожну правильну відповідь на питання білету здобувач отримує від 1 до 100 балів. За додаткове питання здобувач отримує від 1 до 100 балів. Підсумкова оцінка виставляється як середнє арифметичне оцінок за 3 основних питання та 1 додаткового. Максимально здобувач має можливість отримати 100 балів.

Критерії оцінювання

На оцінку **«відмінно» (90-100 балів)** заслуговує відповідь, яка виявляє всебічне й глибоке знання матеріалу з обраної спеціальності, в тому числі, ґрунтовні знання першоджерел та теоретичних розвідок. Ця оцінка передбачає також вільну орієнтацію здобувача у загальній культурологічній проблематиці. Відповіді на всі питання білета, додаткові запитання та питання стосовно наукового дослідження повинні мати повний,

вичерпний характер. Здобувач у повному обсязі засвоїв всі обов'язкові компоненти освітньої програми, вміє вільно та логічно відповісти на поставленні питання, аргументує свою відповідь; вільно користується широким арсеналом термінів та понять для доведення своєї думки, демонструє творчий підхід у процесі викладу матеріалу.

Оцінка **«добре» (85-89 балів)** передбачає наявність основних знань в обсязі навчальної програми відповідної спеціальності, знань основних джерел та матеріалів із додаткової літератури, головних проблем обраного напрямку. Здобувач у повному обсязі засвоїв всі обов'язкові компоненти освітньої програми, вміє вільно та логічно відповісти на поставленні питання, аргументує свою відповідь; вільно користується широким арсеналом термінів та понять для доведення своєї думки, демонструє творчий підхід до викладу матеріалу, але допускає незначні помилки, що легко виправляє при зауваженні екзаменатора.

Оцінка **«добре» (75-84 балів)** передбачає, що здобувач недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв компоненти освітньої програми, правильно використовує основні поняття, вміє самостійно викласти зміст питань, відповідь аргументовано, але допускає дві-три помилки.

Оцінка **«задовільно» (70-74 бали)** означає, що здобувач посередньо володіє знаннями, знає основні першоджерела, обізнаний із проблематикою обраного фаху, але не завжди може застосувати ці знання при аналізі матеріалів. Здобувач недостатньо ґрунтовно засвоїв компоненти освітньої програми. Вміє використовувати основні поняття, але допускає неточності, викласти зміст поставлених питань непослідовний. Допускає суттєві помилки, які виправляє за уточнюючих питань екзаменаторів

Оцінка **«задовільно» (60-69 бали)** означає здобувач засвоїв більшість питань освітньої програми, але недостатньо ґрунтовно. Допускає неточності і помилки під час відповіді, виправити деякі з яких самостійно не може навіть за уточнюючих питань екзаменаторів. Дає неповні відповіді без аргументації.

Оцінка **«незадовільно» (35-59 балів)** виставляється при недостатності чи відсутності знань першоджерел та основних проблем з історії культури.

Максимально здобувач має можливість отримати 100 балів. Отримані студентом бали з Державного іспиту конвертується як в 100-бальну шкалу, так в шкалу ECTS і національну 5-бальну шкалу (табл. 1).

Таблиця 1

Сума балів, яку отримав студент при складанні усного державного іспиту (національна шкала)	Сума балів, яку отримав студент при складанні усного державного іспиту Стобальна шкала (опитування)		Конвертація суми балів, яку отримав студент при складанні усного державного іспиту ECTS	
5 «відмінно»	90-100		А «відмінно»	
4 «добре»	85-89 «дуже добре»	75-84 «добре»	В «дуже добре»	С «добре»
3 «задовільно»	70-74 «задовільно»	60-69 «допустимо»	Д «задовільно»	Е «допустимо»
2 «незадовільно»	35-59 незадовільно з можливістю повторного складання	0-34 Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	FX незадовільно з можливістю повторного складання	F незадовільно з обов'язковим повторним курсом